

рия, столы. В соответствии с функциями этих структур происходило накопление материалов, которые в будущем составили основу фонда. Кроме делопроизводственной документации в фонде накапливались и другие документы.

Отмечается, что кроме регионального характера документов из церковной жизни Подолья, в фонде представлены и законодательные акты власти и Священного Синода, которые влияли на регулирование церковной жизни не только консистории, но и всей церкви.

Ключевые слова: консистория; столы; документы; дела; ведомости.

G. Lyah

Podolsky spiritual consistory (1795-1920): structural classification of fund documents State Archives of Khmelnytsky region

Article dedicated fund Podolsk spiritual consistory (1795-1920). As an important source of nationwide and regional history that is stored in the State Archives of Khmelnytsky region. It is noted that the fund materials partially used by researchers in their scientific purposes. Based on the reviewers of the Fund attempts to implement its structural classification of documents and materials.

The author observed a set of documents for the species-typical feature, which was formed as a result of Podolsk spiritual consistory. An attempt to show the historical perspective of the formation of the documentary sector, which was formed in the ecclesiastical institution based on its components: presudstviya, Office tables. According to the functions of these structures the accumulation of material that formed the basis of the future fund. In addition to record keeping documentation accumulated in the fund and other documents.

It is noted that in addition to the regional nature of documents from church life skirts, represented in legislation and government and sacred synod that affect the regulation of church life not only consistory, and the whole church.

Key words: Consistory; tables; documents; affairs; data.

Отримано: 09.11.2016

УДК 94(477.82)«1920/1930»

К. В. Мельничук

**ПУБЛІЦИСТИЧНА АНТИПОЛЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА 1920-1930 рр.
ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ
ГРОМАДЯН УСРР ПРО ПОЛЬЩУ**

У статті проаналізовано радянські публіцистичні видання про Польщу в міжвоєнний період. Охарактеризовано тематику пропагандистських брошур, яка включала роботи про політичну ситуацію в II Речі Посполитій, робітничий і революційний рухи в країні, а особливо – про гіпотетичну загрозу Радянському Союзу з боку Польщі й репресивну політику польської влади на західноукраїнських землях. Саме теза про імовірність нової «буржуазної інтервенції» служила основою для зображення Польщі як потенційно небезпечної для СРСР держави. Крім того, для українського читача спеціально робився наголос на тому, що «польські пани» – не лише соціальний, але й національний ворог українців.

Досліджено методи радянської пропаганди, які використовувались для формування негативного образу про Польщу, поляків в свідомості громадян УСРР. Охарактеризовано курс на формування загального образу західних держав як ворожих та небезпечних для СРСР і в тому числі для УСРР. Показано практики нав'язування кліше про політиків і органи влади сусідньої країни, формування у читачів зневажливого ставлення до польських і західноукраїнських політиків, підкріплене принизливими визначеннями і характеристиками.

Ключові слова: УСРР, СРСР, більшовики, петлюрівці, підсудчики, «капіталісти», буржуазія, «імперіалістичні держави», робітничий клас, «образ ворога».

Відносини між географічно близькими народами не можуть бути простими. Особливо тоді, коли їх поєднують не лише територіальна близькість, а спільний історичний простір, конфлікти в минулому. Джерело конфліктів знаходиться в емоційно-чуттєвій площині, яка колись була сформована, і яку на сьогоднішній день важко змінити. Така проблема сьогодні постає між Україною та Польщею. Про ситуацію конфліктного емоційного напруження влучно зазначив історик Леонід Зашкільняк: «У ХХ століття обидва народи – український і польський – увійшли вже з великим обсягом взаємних претензій і суперечностей, які по-новому позначились на їхніх взаєминах» [1, с.9].

Причиною непорозумінь між польським та українським народом стають важкі трагічні події минулого, зокрема військові протистояння 1918-1919 року під час боротьби за Галичину та Львів [2], Радянсько-польська війна 1919-1920 рр. в контексті якої українська правляча еліта прагнула збереження УНР [3], кризові протистояння на західних українських землях 1943-1944 рр., жорстокі акції переселень на Закарпатті [4, с.42]. Важливу роль у формуванні уявлень про сусідню державу відіграла також і політична воля правлячої еліти. Саме вона обирала напрямок освітніх програм, мовлення ЗМІ, стиль написання художніх, наукових та публіцистичних творів.

Керівництво СРСР в міжвоєнний період прагнуло сформувати в суспільній свідомості образ «чорно-білого світу». Де існує лише світ комуністичний, та світ – капіталістичний, отже «ворожий». Найближча сусідня держава Польща, з її «капіталістичним» суспільно-політичним устроєм ставала «ворогом №1» для СРСР. В міжвоєнний період антипольські теми наповнювали інформаційний простір. Вагому роль у роз'ясненні такої політики відіграла публіцистична література. Публіцистичні антипольські видання які проаналізовані в нашому дослідженні були опубліковані в Києві та Харкові у 1920-х – 1930-х рр. Така література спрямовувалась на партійно-пропагандистські кадри, а також на масового читача.

У 1922 р. Бюро військової пропаганди опублікувало брошуру С. Борського «Белая Польша» [5]. Сама назва брошури уже є гаслом, що мало викликати антипатію до Другої Речі Посполитої. В окремих розділах розповідалась історія Польщі з найдавніших ча-

сів і по 1921 рік. В підсумку зазначалось, що ця країна створена з «чужих» земель на яких проживали «чужі» йї народи. Ці народи потрапляли до складу Речі Посполитої в результаті загарбницької політики шляхти [5, с.4]. Отже, результативною пропагандистською зброєю в руках авторів брошури була маніпуляція історією. Вище згаданий підсумок мав наштотхнути читача на думку про відверту загрозу від Польщі, оскільки вона має загарбницькі амбіції і претендує на сусідні території.

Книга детально аналізує внутрішню та зовнішню політичні проблеми держави, її політичний та класовий устрій, проблеми сільського господарства і промисловості. Основна увага акцентувалась на пригніченні робітничого класу. Для цього використовувались потрібні гасла – «Розпилування робітничого класу» [5, с.33], «Буржуазний Рай» [5, с.34].

В тексті книги чорним шрифтом виділені речення про «польові суди для заколотників», «100 тисячна демонстрація», «перші громи революційної грози» [5, с.38], «на порозі громадянської війни» [5, с.48]. Ці гасла навіювали читачу уявлення про пригніблений пролетаріат Польщі та неминучу в найближчому часі революцію в цій державі.

В окремому розділі піднімалась тема Збройних сил Речі Посполитої. Аналізували піхоту, артилерію, кавалерію, технічні війська та флот, зазначалось, що армія Польщі має силу, з якою потрібно рахуватись [5, с.49]. Її військо добре озброєне і обмундироване, а керівництво проводить усі заходи щоби підняти її боєздатність. Також автори книги звинувачували керівництво Польщі у проведенні активної пропаганди мілітаризму: у випуску військових газет, журналів, наукової та художньої воєнної літератури [5, с.50]. Як додаток в кінці книги подана карта Польщі станом на 1 січня 1922 року, на якій позначені захоплені Польщею території Австрії, Німеччини та Росії.

Ідея книги – обґрунтувати суть Польської держави, як «іграшки в руках французьких імперіалістів». В описі новоствореної Речі Посполитої використовувались терміни «незалежна», «демократична», «самостійна» в лапках, щоби підкреслити маріонетковий характер цієї країни. Детальний аналіз збройних сил Польщі та опис її військової політики мали на меті сформувані загрозливий, «ворожий образ» Польщі для СРСР.

Автори використовували ефективний пропагандистський хід – маніпулювали історичними даними та використовували багатозначні епігети та ярилки: «білі», «петлюрівські банди». Застосовували «слова-пастки»: «так званні», «нібито». Навіювали читачу ілюзію «таємної змови» – створення Польщі західними «капіталістичними» державами для знищення СРСР.

Тема неминучої інтервенції Речі Посполитої на УСРР використовувалась в наступній збірці. У 1929-му році Державне видавництво України у Харкові опубліковує книгу «Як Пісудчина готує наступ на Радянську Україну». У вступі до книги автор Микола Камінюк зазначає, що завдяки офіційним ЗМІ (газетам) кожен

закуток «нашої» країни знає про зазіхання на «нас» з боку «буржуазних», «панських» країн. Як аксіому, М. Камінюк стверджує, що «капіталісти та поміщики» саме Англії, Франції та Польщі «зненавиділи робітничо-селянські республіки» [6, с.3]. Описувались по-невіряння України в період революції, коли на «наші» землі претендували Німці, представниками яких були Центральна Рада та Гетьманат Скоропадського, а також французи, «агентом» яких був Симон Петлюра. Серед ворожих держав в книзі представлена і Польща. Створення Другої Речі Посполитої відбувалось за бажанням західноєвропейських «капіталістичних» держав. Тому автор закликає сприймати будь які виступи з боку Польщі проти Радянського Союзу (у тому числі УСРР) роботою не тільки «польських панів», а й «англійського та французького капіталу» [6, с.8].

У розділі «Всесвітня буржуазія готує грабунок України» описано план відновлення Речі Посполитої в кордонах до 1772 р. і наслідки цього відновлення для українських земель: «Україна мусила б згубити своє Правобережжя, схиливши шию свою в польське ярмо» [6, с.10].

На думку автора, Ю. Пілсудський розраховував на багаті Українські простори, український ринок збуту для своїх товарів. II Річ Посполита прагнула виходу до Чорного моря, щоб зміцнити свої господарські впливи у східних державах – Туреччині, Персії, Індії [6, с.11]. Зацікавлення поляків українськими територіями пояснювалось шкодуванням «польських панів» за втраченим майном в Україні. В змісті наведена вартість майна поляків, що їх «робітничо-селянська революція відібрала від здирщиків» [6, с.13].

В останніх двох розділах «Грабіжники використовують жовто-блакитних покидьків» [6, с.15] та «Чи можна вірити словам буржуазії про вільну Україну» [6, с.19] звинувачено Центральну Раду, Гетьманат Скоропадського та Директорію з Симоном Петлюрою в запродавстві західним капіталістичним державам [6, с.18]. Представників усіх трьох українських урядів періоду Визвольних змагань названо «петлюрівцями». Такий універсальний штамп, застосований до усіх «ворогів» більшовицької влади, зручний для пропагандиста у використанні. Конкретний, часто повторювальний термін, буде зрозумілішим та швидко запам'ятається об'єктом пропаганди.

Висновок до книги відсутній, тому короткі підсумки автор помістив в останньому розділі. А саме заклик готуватись тримати оборону Радянської України. Не дозволяти обманювати себе «петлюрівською брехнею». Адже це єдина запораука мирного будівництва та розквіту Радянської України [6, с.24].

Матеріал в книзі поданий скептично, для цього використані вислови «польські пани ночей не сплять», «підозріла доброзичливість до України» [6, с.9]. Автор закликає розповсюджувати інформацію про «ворога» Польщу у кожному селі та хуторі, фабриці та заводі, щоб знати чого хоче «ворог» і на що він зазіхає. Як пропагандистський прийом використовує такий вислів «адже, відомо що, коли ворога знаєш, легше його бити» [6, с.9]. Метод навішу-

вання ярликів типу «Винен, бо асоціюється з винним» відбувається під час застосування словосполучення «пани польські». Часто повторювальний вислів «пани польські» згодом викликає негативно асоціацію зі словом «польський» чи «поляк». Використана техніка ганебних епітетів, для провокування страхів та зневаги щодо Польщі, наприклад «пілсудчики». Часто повторюються слова «наш», «наші», «свої», що провокує у читача протиставлення – «не наш», «чужий», «ворожий».

Державне видавництво України у Харкові в 1930 р. видає наступну антипольську брошуру «Як Польща готується до війни», автор – Ю. Гоїв [7]. В брошурі проаналізовано державний лад Польщі, конституцію та державних діячів, адміністративний лад. Описано політику польського уряду щодо національних меншин. Тема збройних сил Польщі розглянута в окремому розділі. Зауважено, що склад польського війська сформований з двох типів армій колишніх імперій Російської та Австро-Угорської. Станом на 1930 рік чисельність польського війська – 325 тисяч осіб. Це друга за чисельністю армія Європи після Франції. Головнокомандувач війська Юзеф Пілсудський названий військовим диктатором Речі Посполитої [7, с.15].

В брошурі піднята тема виховання польського солдата. Виховна робота була спрямована переважно на розвиток шовінізму й почуття «солдатської гідності». Офіцери та унтер офіцери проводили з солдатами спеціальні розмови на патріотичні теми: про велич Польщі, про Пілсудського, про культурну місію Польщі на Сході. Велику роль у справі виховання мала релігія. Час для вечірньої та денної молитви передбачено в денному розписі [7, с.22].

На мілітаризацію польського суспільства в книзі звернена окрема увага. Проаналізовані закони про фізичне виховання й позавійськову підготовку: «Була запроваджено обов'язкове фізичне виховання молоді при школах починаючи з 6 років для обох статей. Молодь підлягає обов'язковому лікарському огляду для визначення її фізичної придатності. Загальне управління військовою і фізичною підготовкою перебуває у відданні військового міністра» [7, с.26].

У висновках автор зазначав, що Польща мусить утримувати велику армію. Чисельне військо та військова промисловість забирали значну частину державного бюджету. «Хазяйнування» в Польщі «чужоземних західних капіталів», на службі яких стоїть Пілсудський, не дозволяє Польщі стати багатою країною [7, с.41]. Тому, він закликає стежити за ймовірними ворогами та постійно викривати їхні задуми, зміцнювати бойову міць нашої Червоної Армії.

Видавництво «Пролетар» в 1931 р. опубліковує книгу «Панська Польща – аванпост інтервенції» [8] авторства В. Юльського. Автор дає «відповіді» на таке основне питання: «Що спонукає Польщу на шлях війни проти СРСР?» [8, с.4]. Серед основних мотивів, які штовхають Польщу до війни з СРСР, автор розглядає фінансові труднощі цієї держави. На другому місці – зацікавленість «польської буржуазії» в східних територіях. Оскільки, завоювання «широ-

ких ринків» – це невід’ємна тенденція інтересів польської влади, адже всі інші шляхи, особливо на Захід, перетнули сильніші держави [8, с.7]. «Аби уникнути небезпеки «нового походу на Київ» партія повинна з усією рішучістю боротись проти правого ухилу в союзних республіках» [8, с.40]. Для переконливості висловлених думок автор використовує прості логічні конструкції, коли агресивні наміри «ворога Польщі» впливають з культурних та економічних мотивів польської влади.

У 1932 р. побачила світ брошура «Польський фашизм – форпост інтервенції» [9]. 1932 р. був роком завершення п’ятирічки за чотири роки. Автор детально описує «перемоги СРСР» у перебуванні радянських республік на комуністичний лад. Але, водночас, 1932 р. – це початок великого Голодомору 1932-1933 року в Україні. Винуватцями цієї трагедії в офіційних виданнях влади ставали ворожі диверсанти, які заважають працювати мирним жителям Радянської держави. В брошурі звернена увага на катастрофічний «кризовий стан» економіки «капіталістичних держав» [9, с.4]. Тобто, читачу навіюється думка про ще гірше фінансово-економічне становище з-за кордоном, ніж на батьківщині.

Книга в основному складається із цитат та висловів політиків, як вітчизняних, так і політиків «капіталістичного світу», проте чітких посилань на закордонні джерела автор не надає. В змісті використано цитати із публічних виступів Муссоліні щодо неминучої війни в Європі, польського політика Славінського, міністра фінансів Франції Пальміда та американського журналіста Отто Маллері [9, с.6]. Висловлювання політиків автор підсумовує цитатою американського журналіста Вергена Балікера: «Знищити частину людності в прийдешній війні це блискуча ідея саме тепер, коли Гувер ламає собі голову над розв’язанням проблеми нашого безробіття» [9, с.6]. І далі розміщено вислів Сталіна: «Інтервенція проти країн Рад – це єдине питання, відносно якого згодні всі капіталісти» [9, с.8].

В даному випадку ми бачимо використання одного з методів пропаганди, коли із контексту статті, заяви чи доповіді автором виривалась лише «потрібна» інформація. Також в книзі допущена логічна помилка, коли вибіркові заяви різних політичних діячів та урядовців підсумовувались думкою одного із журналістів, який насправді не є фахівцем в геополітичній ситуації світу. Метод звернення до «псевдофахівців» використовується впродовж усієї книги.

Опісля опису міжнародного становища та визначення, що війна «капіталістичного» світу проти СРСР таки неминуча, автор звернув увагу до Польщі: «Польща – це імперіалістична держава, вона є дуже важливою ланкою в колі імперіалістичних держав» [9, с.12].

Другий розділ книги присвячений військовій підготовці Польщі до війни. Як і в попередній літературі додається детальний аналіз чисельності та складу військ, фінансуванню військової справи, а також вихованню особового складу польського війська [9, с.34]. Наведення таких даних дає можливість застосовувати ще один метод пропаганди – страх.

Використано чіткі гасла та схеми типу «або-або», де не дано третього шляху: «Польща вогнище війни, СРСР – твердиня миру» [9, с.67].

Для посилення своєї думки автор використовує метод звернення до авторитету: Сталіна, Леніна, Карла Маркса, Молотова, а також до матеріалів з'їзду партії, зміст яких також не викликав сумніву. Цитати Сталіна про загрозу майбутньої війни: «Щоразу – доповідь на XVI з'їзді ВКП(б), – коли капіталістичні суперечності починають загострюватись, буржуазія звертає очі до СРСР: чи не можна розв'язати ту чи ту суперечність капіталізму коштом СРСР, цієї країни Рад, фортеці революції» [9, с.8].

Молотов про постійну небезпеку з-за кордону: «Першу п'ятирічку – доповідь на XVII партійній конференції ВКП(б) – здійснювали до цього часу під постійною загрозою нападу з боку імперіалізму» [9, с.7].

Цитати Карла Маркса: «Щоб знищити війну – читаємо в резолюції I Інтернаціоналу від 1867 – не досить скасувати постійні армії, а треба змінити весь соціальний лад» [9, с.130]. Посилання на цю цитату Карла Маркса не даремне. Автор ще раз нагадав про необхідність змінити соціальні системи капіталістичних держав, аби назавжди гарантувати безпеку СРСР.

У висновках автор брошури Ю. Братківський пише: «Фашистська Польща спільно з іншими імперіалістичними державами, гарячкуватого готується до нападу на Радянський Союз. Але хай знають панове фашисти, що трудящі маси СРСР не дадуть заскочити себе несподівано» [9, с.141]. Висновок звучить як заклик до підготовки проти ворожих «імперіалістичних держав», а в першу чергу проти «фашистської» Польщі.

Аби посилити антипольські погляди в українському радянському суспільстві друком виходять брошури також про «союзників поляків» та «ворогів радянської влади» – частини інтернованих воїнів Армії УНР та уряду УНР, які вважались головною зовнішньою загрозою для радянської влади в Україні. До таких видань належать брошури «Фашистський розгром української культури під Польщею» та «Запроданці Польського фашизму». У першій, виданій 1931 року в Харкові, є визначення «фашистської Польщі», яке автор пояснює політикою «паціфікації» як фашистських заходів нищення української культури в Західній Україні. Автор М. Корляків дає коротку історичну довідку про створення Польщі після I Світової війни, наголошуючи на її «капіталістичному походженні» з доброї ласки Антанти та називає новостворену державу найслабшою ланкою капіталістичної системи світу. Польща має сприйматись радянськими громадянами лише як важлива для Європи, а в першу чергу її «воєнного гегемона Франції» [10, с.4], буферна зона, а зважаючи на велику чисельність населення – як майбутній людський ресурс для ведення бойових дій з Радянським Союзом. Саме тому держави Антанти, в основному Франція, підтримували «ненаситні територіальні апетити Польщі» [10, с.4] на західнобілоруські й західноукраїнські землі. Перемога, яку отримала Польща у війні з

СРСР, була забезпечена не зусиллями польського народу та влади, а лише підтримкою держав Антанти. Польща в книзі описується як «Ахіллесова п'ята буржуазного світу» [10, с.5].

Аналіз джерела підкреслює абсолютно негативне, вороже ставлення до Польської держави. Упереджена думка автора полягає у применшенні ролі польської влади та народу для здобуття власної незалежності. Перемога у радянсько-польській війні, це теж, на думку автора, лише заслуга підтримки держав Антанти. Звинувачення Польщі в планах агресії щодо СРСР не є достатньо аргументовані, оскільки Польща, окрім вороже налаштованого сусіда СРСР, мала також і інших сусідів, до прикладу Німеччину. Зрозумілим є те, що автор виконував пропагандистське замовлення на публікацію, яка розраховувалась на масового читача, та могла б довершити процес формування «образу ворога» в українському суспільстві. Книга написана українською мовою і ключовою ідеєю публікації є процес приниження, зневаги та нищення української культури поляками в Західній Україні. Основним читачем мав бути українець УСРР, в якого книга повинна була викликати почуття образи, несправедливості та співчуття «західноукраїнським братам», а поряд з цим – почуття ненависті та ворожості не лише до Польської держави, а й усього польського в УСРР.

Ще однією яскравою пропагандистською антипольською публікацією цього періоду є брошура «Запруданці польського фашизму» [11], основна увага в якій звернена на УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання) та її співпрацю з Польщею. Проте у книзі зустрічаються окремі випадки в бік польської влади та прогнозування пролетарської революції. Автор пояснює актуальність теми УНДО тим, що в системі підготовки імперіалістичним світом війни проти СРСР, потрібно пильнувати «соціал-фашистську частину Західної України» [11, с.4]. У першому подані передісторія УНДО, яка трактується як продовження «партії народовців», створеної з «попів, адвокатів і державних службовців, що працювали в державних установах Східної Галичини» [11, с.5]. В другому розділі аналізується соціальна база УНДО та класова природа його походження. Серед соціальної бази УНДО виокремлюють 4 групи: 1) західноукраїнська буржуазія; 2) поміщики і куркулі; 3) буржуазна інтелігенція (попи, учителі, лікарі, адвокати, інженери); 4) заможна частина середняцтва. У складі ЦК УНДО є такі дві основних групи: 1) Група буржуазії (сільської і міської) репрезентована в ЦК одинадцятьма представниками; 2) Група буржуазної інтелігенції – має в ЦК 36 членів [11, с.6]. У третьому розділі характеризується діяльність УНДО, в четвертому – мотиви та причини зближення УНДО з польською владою. Основною причиною вважається зроблена керівництвом УНДО ставка на інтервенцію в СРСР. В останніх двох розділах описується бачення УНДО майбутнього українських земель як автономно утворення в складі Польської держави [11, с.18].

Основним завданням даної публікації була компрометація національних діячів Західної України, їх політичних партій.

Найбільшою провиною останніх називалося зближення з Польщею та бажання інтервенції на Схід та подальше знищення СРСР. Серед такої літератури пропагандистського характеру виходили й інші видання: «Західно-українська контрреволюція в підготовці війни проти СРСР», «Саботажники визвольного руху – інтервенти» (про ОУН-УВО), «З хрестом і мавзером проти Радянської України» (про католицькі партії Західної України) [11, с.4]. Вся серія таких видань, призначена для широкого робітничого активу, мала бути корисна кожному пропагандисту, як яскрава ілюстрація способів і методів ідеологічного обробітку населення Західної України.

В основу структурних компонентів антипольської пропаганди в розглянутій літературі покладено таку центральну тезу – Польща – це маріонеткова держава капіталістичних країн, помилка Версальської конференції – небезпечна для СРСР, бо є плацдармом для інтервенції в Радянський Союз з «буржуазного світу». Наступний компонент – це легкість для розуміння. Книги не перенасичені складною політичною термінологією, доступні для розуміння пересічному читачеві. Методи дієвої пропаганди, які використані у досліджених джерелах, це метод «повторювання» [13]. Цей психологічний прийом приглушує реакцію розуму та діє на несвідомі механізми. Після багаторазових повторень, певна ідея сприймається як очевидність. Використано метод «самостійного судження» де автори брошур подавали матеріал так, що читач сам розумів, який висновок треба зробити. Часто використані методи в книгах – методи навіювань, використання стереотипів, ярликів, ствердження, чутки, висміювання та страх.

Проаналізовані нами джерела антипольського спрямування відповідають типу негативної деструктивної пропаганди [12]. Мета негативної пропаганди – розпалювання соціальної ворожнечі, нагнітання соціальних конфліктів, загострення суперечностей у суспільстві. Основна функція негативної пропаганди – створення ілюзії паралельної реальності. Негативна пропаганда використовує низьку критичність та навіюваність мас. Тому, антипольський образ в суспільній свідомості громадян УСРР в міжвоєнний період 1920-х та 1930-х років успішно формувався за допомоги публіцистичної літератури.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зашкільняк Л. Україна і Польща в ХХ ст.: від конфліктів до порозуміння / Л. Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип.17: Українсько, польсько, білоруське сусідство: ХХ ст. – Львів, 2008.
2. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. : автореф. дис. ... докт. істор. наук [Електронний ресурс] / М. Литвин. – web. джерело: Національна Бібліотека України ім. Вернадського. – <http://www.national.org.ua/library/lytwyn.html>
3. Папакін А. Польсько-радянська війна 1919-1920 р. Битва за Україну [Електронний ресурс] / А. Папакін // Українська військова історія: військовий історичний форум. – 2014. – Режим доступу: http://www.ucrainarma.org/ww_i_and_interwar/polsko-radianska_vijna_1919-1920.

4. Удод О. Трагічні події на Волині: суспільні рефлексії та історична пам'ять / О. Удод // *Красзнавство : науковий журнал*. – Ч.3. – К., 2013. – 218 с.
5. Борский С. Бела Польша / С. Борский. – К. : Видавництво Київського військового округу, 1922. – 57 с.
6. Камінюк М. Як Підсудчина готує наступ на Радянську Україну / М. Камінюк. – Х. : Державне видавництво України, 1929. – 24 с.
7. Гоїв Ю. Як Польша готується до війни / Ю. Гоїв. – Х. : Державне видавництво України, 1930. – 40 с.
8. Юльський В. Панська Польша – аванпост інтервенції / В. Юльський. – Х. : Пролетар, 1931. – 52 с.
9. Братківський Ю. Польський фашизм – форпост інтервенції / Ю. Братківський. – Х. : Пролетар, 1932. – 142 с.
10. Коряків М. Фашистський розгром української культури під Польщею / М. Коряків. – Х. : Пролетар, 1931. – 56 с.
11. Зимній Я. Запроданці польського фашизму / Я. Зимній. – Х. : Український робітник, 1933. – 51 с.
12. Рибій А.Я. Структура і типи політичної пропаганди / А.Я. Рибій // *Політологія*. – Чернівецький національний університет, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2014/Politologia
13. Кара-Мурза С.Г. Маніпуляція свідомістю / С.Г. Кара-Мурза. – К. : 2003. – 344 с.
14. Швидунова А.В. СМИ как субъект политического процесса и инструмент политических технологий / А.В. Швидунова [Електронний ресурс].

К. В. Мельничук

Публицистическая антипольская литература 1920-1930 гг. как источник формирования общественной рефлексии граждан УССР о Польше

В статье проанализированы советские публицистические издания о Польше междувоенного периода. Охарактеризовано тематику пропагандистских брошюр, которая включала работы о политической ситуации во II Речи Посполитой, рабочем и революционном движении в стране, а особенно – о гипотетической угрозе Советскому Союзу со стороны Польши и репрессивной политике польских властей на западноукраинских землях. Именно тезис о вероятности новой «буржуазной интервенции» служил основой для изображения Польши как потенциально опасного для СССР государства. Кроме того, для украинского читателя специально делался упор на то, что «польские пань» – не только социальный, но и национальный враг украинцев.

Исследованы методы советской пропаганды, которые использовались для формирования негативного образа о Польше и поляках в сознании граждан УССР. Охарактеризованы курс на формирование общего образа западных государств как враждебных и опасных для СССР и в том числе для УССР. Показано практики навязывания клише о политиках и органы власти соседней страны, формирование у читателей пренебрежительного отношения к польским и западноукраинских политиков, подкрепляемое уничижительными определениями и характеристиками.

Ключевые слова: *УССР, СССР, большевики, петлюровцы, пилсудчики, «капиталисты», буржуазия, империалистические государства», рабочий класс, «образ врага».*

**Journalistic anti-polish literature 1920-1930 as a source
of social reflection SSR citizens of Poland**

In the article the Soviet journalistic publications about Poland in the interwar period. The characteristic theme of propaganda brochures, which included work on the political situation in the Second Polish Republic, workers and revolutionary movements in the country, and especially – the hypothetical threat of the Soviet Union from Poland and the repressive policies of the Polish government in Western. That is the thesis of the likelihood of a new «bourgeois intervention» served as the basis for the image of Poland as potentially dangerous to the Soviet state. In addition to Ukrainian readers specifically emphasized the fact that «the Polish pans» – not only social but also Ukrainian national enemy.

The methods of Soviet propaganda, which were used to form a negative image of Poland and Poles in the minds of the citizens of the USSR. Characterized course to the general image of the Western powers as hostile and dangerous to the Soviet Union and including the SSR. Showing practice of imposing clichés about politicians and the authorities of the neighbouring country, the formation of readers neglect to Polish and Western politicians, supported derogatory definitions and characteristics.

Key words: SSR, Soviet Bolsheviks, Petliurists, pilsudchyky, «capitalists», «imperialist powers», working class, «enemy image».

Отримано: 10.11.2016

УДК 378:63(477)«192»:070

В. В. Покалюк

**ЖУРНАЛ «СТУДЕНТ РЕВОЛЮЦІЇ» ПРО НАВЧАЛЬНУ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНУ, ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИШІВ УСРР У 1920-ті рр.**

У статті на основі публікації журналу «Студент революції» розповідається про навчальну, науково-дослідну та громадсько-політичну роботу вишів сільськогосподарського профілю у 1920-ті рр. Автор, характеризуючи навчальну роботу, зазначає, що початок навчального року у вишах не був ритмічним, а, власне, саму навчальну роботу планували предметні комісії, які розглядали і затверджували програми та робочі плани, здійснювали спроби вдосконалення методів викладання і системи навчання. Показано дискусії щодо запровадження нових методів навчання, зокрема бригадно-лабораторного. Розповідається про формування навчально-матеріальної бази вишів. Автор проаналізував публікації, у яких йдеться про проходження студентами обов'язкової літньої практики. Констатується, що перші випуски студентів були малочисельними. Певну увагу у статті приділено науково-дослідній роботі, яка, насамперед, проводилася у наукових гуртках і семінарах. Зазначається, що одним із пріоритетних напрямків вишів була їхня громадсько-політична робота. Зокрема, проводилася значна ідеологічна робота, якою керували осередки КП(б) У і ЛКСМУ. Йдеться про роботу гуртків партійного спрямування, органів студентського самоврядування, виконавчого бюро проле-